

İNFORMATİKA PEŞƏKAR KİTABXANAÇILIQ TƏHSİLİNDƏ

Azad QURBANOV

*Bakı Dövlət Universiteti**Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin dekanı,**fizika-riyaziyyat üzrə fəlsəfə doktoru, dosent**azadbey@mail.ru*

Böyük Britaniyada Computing science (hesablama elmi) ABŞ, Kanada, Avstraliya və əksər Qərbi Avropa ölkələrində Computer Science (kompyuter haqqında elm) kimi adlanan İnformatika elmi informasiyanın ümumi xassələrini, strukturunu və qanunauyğunluqlarını, həmçinin kompyuter və telekommunikasiya qurğuları vasitəsilə informasiyanın qəbulu, saxlanması, emal edilməsi, axtarış və istifadə üsullarını öyrənərək, bunların insan fəaliyyətinin müxtəlif sahələrinə tətbiqilə məşğul olur [1].

İnformatika müstəqil bir elm kimi keçən əsrin 70-ci illərindən fəaliyyət göstərir⁸. Bu elmin nəzəri əsasını informasiya, alqoritm, ehtimal nəzəriyyələri, statistika, məntiq, kombinator analiz, formal qrammatika və s. təşkil edir. İnformatika elmi bəşər tarixində analoqu olmayan sürətli təkamül yolu keçmiş, svilizasiyanın inkişafına əvəzsiz töhfələr vermişdir. Bu gün informatika elmi-texniki tərəqqinin və bütünlükdə cəmiyyətin əsas inkişafetdirici qüvvəsinə çevrilmişdir. İnformatika elminin nailiyyətlərinin tətbiqi ilə digər elm sahələrində fundamental nəticələr əldə edilmiş, yeni texnologiyalar işlənmiş, bir sıra yeni elmi istiqamətlər, məsələn, bioinformatika, sosial informatika, iqtisadi informatika, biblioinformatika və s. təşəkkül tapmışdır.

İnformatika elminin predmetini yeni informasiya texnologiyaları təşkil edir. Informasiya texnologiyası isə obyekt, proses və ya informasiya məhsulunun vəziyyəti haqda rəqəmsal verilənlərin yaradılmasını, mühafizəsini, toplanmış verilənlərin emalı nəticəsində yeni keyfiyyətli informasiyanın əldə olunmasını, operativ qərarların qəbul edilməsi üçün informasiyanın son istifadəçiyə çatdırılmasını təmin edən vasitə və metodlar toplusudur. Bu səbəbdən informatika elminin predmetini informasiya metodları və ehtiyatları, kompyuter və telekommunikasiya qurğularının aparat (hardware) və proqram (software) təminatı, aparat və proqram təminatlarının qarşılıqlı əlaqə vasitələri və metodları (aparat-proqram interfeysi), istifadəçi ilə informasiya ehtiyatları, aparat və proqram təminatı arasında qarşılıqlı əlaqə vasitələri və metodları (istifadəçi interfeysi) təşkil edir.

İnformatika elminin inkişafı yeni cəmiyyətin- İnformasiyalaşdırılmış vətəndaş cəmiyyətinin qurulmasını təmin etmişdir. Bu cəmiyyətdə informasiya

⁸ Əvvəllər o, kibernetikanın, elektronikanın, riyaziyyatın və bir sıra digər elmlərin tərkibində inkişaf etmişdir.

texnologiyasının təsiri altında informasiyanın əmtəəyə çevrilməsi, informasiya bazarının formalaşması baş vermiş, informasiya-kommunikasiya texnologiyası iqtisadiyyatın sürətli inkişaf edən bir sahəsinə çevrilmişdir [2].

İnformatika elminin təsiri altında kitabxana-informasiya fəaliyyəti güclü məzmun və keyfiyyət dəyişikliyinə məruz qalmışdır. Kitabxanalar elm, informasiya, mədəniyyət, təhsil və tərbiyə müəssisəsi kimi çap əsərlərini və digər informasiya daşıyıcılarını toplayıb mühafizə edən, onların sistemli istifadəsini təşkil edən, cəmiyyətin intellektual və mənəvi potensialının inkişafına xidmət göstərən sosial institut olduğu üçün heç təsadüfi deyil ki, informasiya texnologiyalarının ilk tətbiq olduğu sahələrdən biri olmuşdur. Belə ki, artıq XX əsrin 70-ci illərindən başlayaraq ABŞ-da kataloqlaşdırma işində informasiya texnologiyaları tətbiq edilməyə başlanmış, maşınlaşdırma və ya elektron kataloqlar yaradılmasına start verilmişdir. İnternet Beynəlxalq İnformasiya şəbəkəsinin yaradılması və Web texnologiyasının inkişafı nəticəsində isə kitabxanalar elektron kataloq, elektron kitabxana, elektron sənəd göndərişi və s. müasir xidmət növlərini heç bir siyasi, dini, milli məhdudiyyətlər tanımayaraq, ölkələrin coğrafi sərhədlərini aşaraq oxuculara bilavasitə yaşadıkları və işlədikləri yerlərdə təqdim edirlər. Bunun nəticəsində müasir kitabxanalar global informasiya mühitinin formalaşmasında informasiya və bilik bazarının yaradılması və inkişafında, təhsil sisteminin və səviyyəsinin təkmilləşməsində, cəmiyyətin peşə və ümumi mədəniyyət səviyyəsinin artmasında aparıcı rol oynayırlar[2].

Danılmaz bir faktdır, hər bir fəaliyyət sahəsinin inkişafının əsasında təhsil və peşə hazırlığı durur. Kitabxana-informasiya fəaliyyətinin də son 30 ildə sürətli inkişafına təsir edən faktorlardan biri peşəkar kitabxana təhsilinin düzgün qurulması, elmi yeniliklərin və texnologiyaların tədris olunmasıdır. Bu baxımdan peşəkar kitabxana təhsilində İnformatika elminin istiqamətləri və kitabxanalarda tətbiq edilən müasir informasiya texnologiyaları fənlər silsiləsi şəklində tədris olunur.

SSRI-də Ali kitabxana təhsilində İnformatika fənninin tədrisi keçən əsrin 70-ci illərində Vilnux Universitetindən sonra ilk olaraq Bakı Dövlət Universitetinin Kitabxanaçılıq fakültəsində həyata keçirilmişdir. Bu fənnin tədrisi məhrum alim, dosent Əli Rüstəmovun adı ilə bağlıdır. O, bu fənnin tədris proqramlarının və fənnə aid bir neçə dərs vəsaitinin, metodik göstərişin müəllifi olmuşdur. Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra təhsildə həyata keçirilən islahatlar, Azərbaycan elm və təhsilinin Qərbə inteqrasiyası, kitabxana-informasiya fəaliyyətinin Amerika modeli əsasında inkişafı ali kitabxanaçılıq təhsilində innovativ dəyişikliklərin baş verməsinə səbəb oldu. İlk olaraq Azərbaycan kitabxanalarında texnoloji proseslərin kompüterləşdirilməsi zərurətini nəzərə olaraq 2000-ci ildə görkəmli kitabxanaşünas alim, ölkəmizdə ali kitabxanaçılıq təhsilinin müasir konsepsiyasını formalaşdıran

prof. A.A.Xələfovun təşəbbüsü ilə “Kitabxanaların kompüterləşdirilməsinin əsasları” fənni tədris edilməyə başlandı. Qısa müddət ərzində bu fənnin tədris proqramı və “Kitabxanaların kompüterləşdirilməsinin əsasları” adlı dərslük işlənərək çap olundu. Bu fənnin tədrisi yeni informasiya texnologiyalarına yiyələn kitabxanaçı kadrların hazırlanması işinə böyük təkan verdi və kitabxanalarda kompüterləşdirməni sürətləndirdi.

Azərbaycan təhsilinin boloniya sisteminə qoşulması ilə əlaqədar olaraq 2004-cü ildə fakültənin tədris planında ciddi dəyişikliklər baş verdi. Bir sıra müasir fənlər, o cümlədən İnfomatika silsiləsindən yeni fənlər tədris planına daxil edildi və onların tədrisinə başlandı. Bu fənlərin tədrisində əldə edilən uğurlar nəticəsində həmin ildə fakültənin adı dəyişdirilərək, “Kitabxana-informasiya” fakültəsi adlanmağa başlandı.

2009-cu ildə kitabxanaçılıq və informasiya ixtisası üzrə yeni ali təhsil pilləsinin dövlət standartının qəbul edilməsilə yeni tədris planı hazırlandı. Bu tədris planında informasiya yönümlü fənlərin sayı 15-ə çatdı və aşağıdakı fənlər tədris olunmağa başlandı:

1. Kitabxana işinin proqram təminatı
2. Kitabxanaların kompüterləşdirilməsinin əsasları
3. Elektron kitabxana
4. Elektron kataloq
5. MKS-də kitabxana informasiya xidməti
6. Kitabxanalarda informasiya xidməti
7. Kitabxanaların elektron informasiya resursları
8. Kitabxanaçılıq informatikası
9. Kitabxanalarda informasiya texnologiyaları
10. Rəqəmli kitabxana
11. MKS-də informasiya axtarış işinin təşkili
12. Kitabxana və fasiləsiz təhsil
13. Kitabxanaların avtomatlaşdırılması
14. Biblioqrafik everistika
15. Məktəb kitabxanalarında məlumat-axtarış sisteminin təşkili

2012-ci ildən isə magistratura pilləsində yeni “Kitabxana-informasiya texnologiyası” və “Sənəd resursları və informasiya axtarış sistemləri” ixtisasları üzrə kadr hazırlığına başlanmsı ilə əlaqədar olaraq informasiya yönümlü aşağıdakı fənlərin tədrisi həyata keçirilir:

1. Kitabxana-informasiya texnologiyaları
2. Kitabxanaların informasiyalaşdırılması
3. Elektron kataloqların yaradılması metodikası
4. Elektron kitabxanaların yaradılması metodikası
5. Rəqəmsallaşdırma texnologiyası
6. Multimedia və Web texnologiya

7. Bibliometriya
8. İnformasiya ehti.informasiya prosesləri
9. Elektron sənədlərin analitik-sintetik işlənməsi
10. Elektron ehtiyatların saxlanması və axtarışı
11. AKİS-lərin informasiya ehtiyatları

Bu fənlərin tədrisi elektron kitabxanaşünaslıq elmi istiqamətinin inkişafına yönəlmişdir və gələcəkdə bu istiqamətdə alimlərin yetişməsinə təmin edəcəkdir.

ƏDƏBİYYAT

1. İ.Ə.Qurbanov, A.İ.Qurbanov, R.A.Abdullayeva. İnformatika: Dərs vəsaiti. B.: Çapaioğlu, 2011.-420 s.
2. A.A.Xələfov. Kitabxana və cəmiyyət. Bakı, Azərmaşr, 2011. -348 s.
3. A.A.Xələfov, A.İ. Qurbanov Kitabxana proseslərinin kompüterləşdirilməsinin əsasları. - B.: Bakı Universiteti, 2007.-200 s

ИНФОРМАТИКА В ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ БИБЛИОТЕЧНОМ ОБРАЗОВАНИИ

А.И. КУРБАНОВ

Декан Библиотечно-информационного факультета БГУ.
Доктор философии по физико-математическим наукам,
доссент.
azadbey@mail.ru

В статье рассматривается роль информатики в профессиональном библиотечном образовании. В статье а также дана информация об этапах обучения информационных дисциплин в библиотечно-информационном факультете БГУ.

SCIENCE IN LIBRARY EDUCATION

AI KURBANOV

Dean of Library and Information Department of the
Belarusian State University.
PhD in physical sciences matimaticheskim, dossent.
azadbev@mail.ru

The article discusses the role of science in library education. This article provides information and training on the stages of information disciplines in library and information Mr. Zion faculty of BSU.